

Lesesenteret
Nasjonalt senter for
leseopplæring og leseforskning

Universitetet i Stavanger

AVSLUTNINGSKONFERANSE

Stavangerprosjektet - det lærende barnet

For 13 år siden sto vi, en gruppe kolleger, ved kaffetrakteren på Lesesenteret og diskuterte følgende spørsmål: Hvorfor er det egentlig sånn at noen barn lærer å lese og regne så lett som bare det, mens andre strever? Kan det være noe i tidlig utvikling som har betydning?

Vi ble så engasjerte at vi bestemte at dette vil vi forske på. Ivrige som vi var, kontaktet vi Stavanger kommune, og spurte om de var interesserte i et samarbeid. Vi ville samle inn data i barnehager og skoler – og i bytte kunne vi gi de ansatte kompetanseheving. Barnehagesjef og skolesjef var med, og slik ble Stavangerprosjektet til.

Når jeg ser tilbake nå, er jeg nesten glad jeg ikke visste hva vi gikk til! Det har vært et omfattende prosjekt, som har involvert over 1000 barn og hundrevis av voksne, og samarbeid på tvers av både arbeidsplasser og fagområder. Allikevel er takknemligheten den største følelsen. Det har vært givende og lærerikt å få samarbeide med så mange dedikerte og kunnskapsrike mennesker.

Dessverre er også sorg noe vi også alltid vil forbinde med Stavangerprosjektet. I starten var vi tre i ledergruppa: Ann-Mari Knivsberg, Synnøve Iversen og jeg. «Så lenge vi deler på jobben, går det bra,» sa Ann-Mari. Dessverre skulle det ikke bli slik. Synnøve gikk bort i 2011 og Ann-Mari i 2013. Vi skulle så gjerne hatt dem her i dag – både som forskere, kolleger og mennesker. Savnet er stort.

Stavangerprosjektet er unikt på mange måter. Det er få forskningsprosjekter som følger barn over så mange år, hvor den faglige bredden er så stor, og hvor det er de ansatte i barnehagen som observerer barna i lek og hverdag. Det er ikke uten grunn at prosjektet har vakt oppmerksomhet også utenfor Norges grenser.

I dag har vi svar på mye av det vi lurte på den dagen i 2005, og mer til. Vi har fått kunnskap om barns funksjonelle ferdigheter og hva de tidligere ferdighetene har å si for barns utvikling. Vi vet mer om flerspråklige barn, om forskjellen på jenter og gutter og om barn i risikogrupper.

Vi håper og tror kunnskapen vil gjøre at norske barnehager og skoler blir enda bedre. Og vi kunne aldri gjort dette uten dere som har vært med oss på veien.

Tusen takk for et fantastisk samarbeid!

Elin Reikerås
Prosjektleder

Stavangerprosjektet har vært et omfattende og langvarig forskingsprosjekt og en ønsket satsning fra politikere og administrasjon for å bidra til å få ny kunnskap, samt å kunne gi felles kompetansehevingstiltak for alle ansatte i barnehage og skole.

Universitetet har vært opptatt av å gi noe tilbake til de ansatte som har bidratt til å samle inn data i prosjektet. Alle barnehageansatte fikk anledning til å få opplæring fra UiS i bruk av strukturerte observasjonsmetoder og oppdatert, forskningsbasert kunnskap om barns utvikling innenfor de fire utviklingsområdene. Rundt 80 kurs har vært arrangert for barnehageansatte. Det har hatt gitt barnehagene et mer trent blikk, felles språk og refleksjonsgrunnlag som har ført til økt faglig bevissthet. Parallelt med datainnsamlingen i skole har Stavangerprosjektet bidratt med årlig kompetanseheving til lærere gjennom kurs i lesing, skriving, regning, kartlegging og om flerspråklige barn. For skolene har det vært inntil 50 kurs i hele prosjektperioden.

I årene hvor satsningen var knyttet til barnehageområdet har dialog og deling av kunnskap mellom praksis- og forskingsfeltet økt nærheten til og forståelsen for hverandres fagfelt.

Hvert år har prosjektet invitert barnehager, skoler, administrasjon og oppvekstpoliti-kerne til forskningssamling hvor de siste resultater fra forskningen i Stavangerprosjektet har blitt presentert.

Forskningsresultatene har gitt stavangerbarnehagene ny kunnskap om små barn som brukes i videreutvikling av kvaliteten i barnehagene.

Stavangerprosjektet har gitt en ytterligere oppmerksomhet på viktigheten av tidlig innsats. I Stavanger gjennomføres målsetningen om tidlig innsats ved at flere barn enn før får spesialundervisning tidligere i skoleløpet. Faktisk er det nedgang i andelen barn som trenger spesialundervisning på mellomtrinnet.

Forskningsartikler fra prosjektet viser at det er noen faktorer som virker sammen i større grad enn andre og at mer av innsatsen bør settes inn i tidlig barnehagealder. De fleste som har svake ferdigheter i matematikk som to-åring, er fremdeles svake i 2. klasse og 5. klasse. Barn i to-årsalder med svake språkferdigheter leker mer alene og faller utenfor sosialt. Dette kan føre til dårlig selvfølelse og atferdsproblemer når barnet kommer i skolen.

Stavangerprosjektet og forskningen viser at det er et potensiale å styrke innsatsen i tidlige barneår. Vi vil takke for samarbeidet gjennom flere år. Kunnskapen vil vi bruker for å kunne gi mer treffsikker og tidlig hjelp.

Stavanger, 24.10.2018

Monica Buvig Stenseth
Barnehagesjef

Jørn Pedersen
Skolesjef

Hovedfunn i Stavangerprosjektet - det lærende barnet

Det er stor spredning i hva barn mestrer innenfor språk, matematikk, sosial kompetanse og motorikk allerede når de er 2 ½ år. Noen mestrer det vi forventer ved 5 års alder, mens andre så vidt er i gang med utviklingen av ferdigheter på de ulike områdene.

TETTE SAMMENHENGER

Utvikling innenfor språk, matematikk, sosial kompetanse og motorikk er tett knyttet sammen. For eksempel:

- Barna med sterke språklige ferdigheter har bedre sosial kompetanse og deltar mer aktivt i lek enn de med svake språklige ferdigheter.
- Gruppen av barn med svak motorikk har også svake matematiske ferdigheter, mens gruppen med god motorikk også har gode matematiske ferdigheter.

KJØNNSFORSKJELLENE ER TYDELIGE I BARNEHAGEALDER

- Jentene har bedre ferdigheter enn guttene i barnehagealder innen språk og matematikk, de er mer selvstendige, mestrer hverdagsferdigheter som påkledning bedre, er mer sosialt kompetente, leker mer med andre, og har bedre finmotorikk.
- Gutter deltar mindre enn jenter i

aktiviteter som lesing, sangleker og rollelek

- Bare innen grovmotorikk, regellek og mer avansert konstruksjonslek er jentene og guttene like gode.

FLERSPRÅKLIGE BARN

- Ved 2 ½ årsalder er det stor forskjell på norskspråklige og flerspråklige barns norskspråklige ferdigheter og denne forskjellen vedvarer gjennom barnehagealder
- Norskspråklige barn har bedre sosial kompetanse enn flerspråklige når de er 2 ½ år, men denne forskjellen utjevnes i barnehagealder.
- Mengden av norsk som brukes i hjemmet har stor betydning for flerspråklige barns norskspråklige utvikling. Gruppen der norsk i liten grad brukes i hjemmet har dårligere norskspråklige ferdigheter enn gruppen som bruker en del eller mye norsk hjemme, det er ingen forskjell mellom de sistnevnte gruppene.

GRUPPEN AV BARN MED SVAKE FERDIGHETER

- Mange av barna som er svake ved 2 ½ år er ikke i den svake gruppen to år senere, men en del av disse finner vi igjen blant de svakeste i skolen
- De barna som har svake ferdigheter gjennom barnehagealder finner også i de svake gruppene i skolen
- Når det gjelder regneferdigheter i skolen finner vi at gruppen som hadde svake ferdigheter i matematikk ved 2 ½ år har svakere resultater både i 2. og 5. klasse enn de med middels og sterke ferdigheter når de var 2 ½ år.

RINGVIRKNINGER FOR ARBEID MED BARN

- Barnehagene har fått bedre kompetanse til å se hvert enkelt barn bedre.
- For kullene i Stavangerprosjektet var det en økning av oppmeldinger til PPT i barnehagealder, men når de kom på mellomtrinnet var det en nedgang.
- PPT melder om tidligere og bedre begrunnede oppmeldinger.

Flere får hjelp tidlig

Flere barn får viktig hjelp hos PPT i tidlige barneår i Stavanger. Mye skyldes at de barnehageansatte har fått mer kompetanse, tror PPT.

I Norge har det lenge vært mest vanlig å henvise til PPT først på mellomtrinnet. Men de siste årene har utviklingen snudd i Stavanger. Nå kommer de fleste henvisningene fra barnehagen eller barnetrinnet, mens andelen fra mellomtrinnet har gått ned.

Dette viser tall som sammenligner norske storbyer når det gjelder henvisninger til PPT.

– Før så også vi at de fleste henvisningene kom på femte trinn, når mange barn med svake ferdigheter falt ut av undervisningen. Vi er glade for at vi nå sjekker ut flere barn fra PPT tidligere, for vi ønsker å gi hjelp så tidlig som mulig, sier Unni Lill Borg på kontor for oppvekst og utdanning i kommunen.

TROR KUNNSKAP ER GRUNNEN

Det er vanskelig å si noe sikkert om hva som er årsaken til at kurvene har snudd. Men PPT tror ikke det er helt tilfeldig at dette har skjedd samtidig som barnehagene har gått gjennom flere kompetanseløft. Prosjekter som Stavangerprosjektet,

Tverretattlig førskoleteam og «Rett hjelp tidlig» har ført til mer kunnskap og bevissthet blant barnehagepersonalet om bl.a. språkutvikling, observasjon og kartlegging.

– De siste årene har personalet i barnehagene fått mye viktig kunnskap og en god bevissthet. Det er fokus på systematiske observasjoner, og tiltak for barna som trenger det. Overgangssamtaler når barna begynner på skolen gjør skolene bedre rustet til å møte elevene, og de vet hvem som trenger ekstra støtte, sier Berit Refsland i PPT.

NÅR TEORI BLIR PRAKSIS

– Barnehagehverdagen er travel, og det er ofte stor utskifting av personalet. Lederne må ta ansvar for at personalet omsetter teorien de kan til praksis. Da trengs gode rutiner, og å reflektere rundt egen praksis, sier leder Marianne Haas i PPT.

VIDEREFØRER SATSING PÅ DE MINSTE

Som en videreføring av arbeidet har kommunen nå innført bydelsteam. Fagper-

sonell fra ulike tjenester legger til rette for helhetlige tiltak basert på barns, barnegruppens og foreldres behov. Teamene består av representanter fra barnehager, PPT, barnevern, fysio- og ergoterapitjenesten og helsestasjonen

– Vi håper denne satsingen vil føre til at vi kommer enda tidligere på banen, og at barnehagene får enda mer viktig kompetanse, sier Refsland.

“ Vi er glade for at vi nå sjekker ut flere barn fra PPT tidligere, for vi ønsker å gi hjelp så tidlig som mulig.

*Unni Lill Borg,
Stavanger kommune*

DE VIKTIGE SAMMENHENGENE

Språk og lek henger sammen

DET ER EN TYDELIG SAMMENHENG MELLOM TOÅRINGERS SPRÅKFERDIGHETER OG HVOR MYE DE DELTAR I LEK. VISER FUNN FRA STAVANGERPROSJEKTET.

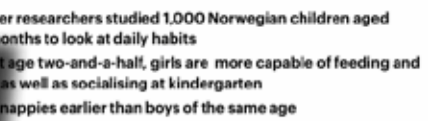
- Det er stor variasjon i barns deltakelse i lek i barnehagen. Språksterke barn er aktive i lek og sosiale aktiviteter, mens barn med svake språkferdigheter ofte faller utenfor, sier førsteamanuensis Elisabeth Brekke Stangeland ved Lesesenteret. Hun har sett på sammenhengen mellom språk og sosial fungering hos de over 1000 barna i Stavangerprosjektet da de var 2 år og 9 måneder gamle.

Et viktig funn er at disse sammenhengene gjelder for alle barn med svake språkferdigheter, ikke bare barn som har spesifikke språkvansker. Også flerspråklige barn og gutter i studien hennes hadde en større tendens til å falle utenfor sosialt. Dette kan føre til at de går glipp av både sosial og språklig læring.

- Ofte blir barn med språklige utfordringer tatt ut av for eksempel frileksituasjoner eller uteaktiviteter, for å øve og trene på språket sammen med en voksen. Men det er nettopp disse barna som trenger å være en del av det sosiale, og en del av leken. Det språklige utbyttet barna får ved å delta aktivt i aktiviteter som gir mening for dem, vil være langt større enn om de skal sitte inne og trene på ord og begreper, sier hun.

Barnehagen bør være obs på de barna som selv trekker seg ut av sosiale sammenhenger.

- Man har lett for å legge merke til de barna som tydelig utagerer eller viser negativ adferd. Men det å trekke seg tilbake kan også være et atferdsproblem. Vi ser at mange av disse barna får lov til å bare tusle rundt i barnehagen uten å delta i leken og det sosiale fellesskapet, sier Stangeland.

Barnehageforskningen fra Stavanger vekker oppsikt internasjonalt

Det er tydelig at forskning på norske barnehager er interessant langt utover Norges grenser. Aviser i over 20 land har skrevet om Stavangerprosjektet de siste årene. Det er særlig funn som dreier seg om kjønnsforskjeller som engasjerer internasjonale journalister.

Elin Reikerås tror mye av interessen kommer av at norske barnehager er unike i internasjonal sammenheng.

– I mange andre land handler det å gå i barnehage mer om formell læring. De legger vekt på ting som lesing og matte og å sitte stille på stolen, men de er ikke så oppmerksomme på andre sider av barns kompetanse. Stavangerprosjektet ser på mange sider av barns utvikling, og sammenhengen mellom disse. Internasjonale lesere blir nysgjerrige på dette, sier hun.

Lesesenteret
Nasjonalt senter for
leseopplæring og leseforskning

Universitetet i Stavanger

E-post: lesesenteret@uis.no
lesesenteret.no

Trykket med støtte fra Skolemøtet for Rogaland.